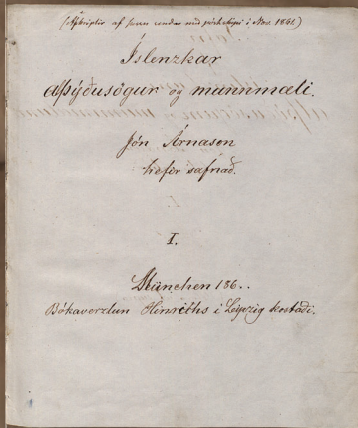

Jón Árnason

Lbs 528 4to.

Jón Árnason (1819–1888) var fæddur á Hofi á Skagaströnd, sonur séra Árna Illugasonar, sem var prestur þar frá 1796–1825 og þriðju konu hans, Steinunnar Ólafsdóttur. Faðir Jóns var orðinn hálfsjötugur þegar hann fæddist og lést þegar drengurinn var nýorðinn sex ára. Sagði Jón frá því seinna að hann hefði verið einn hjá föður sínum þegar hann dó. Móðir Jóns var síðan lengi ráðskona á Syðri-Ey og Auðkúlu.

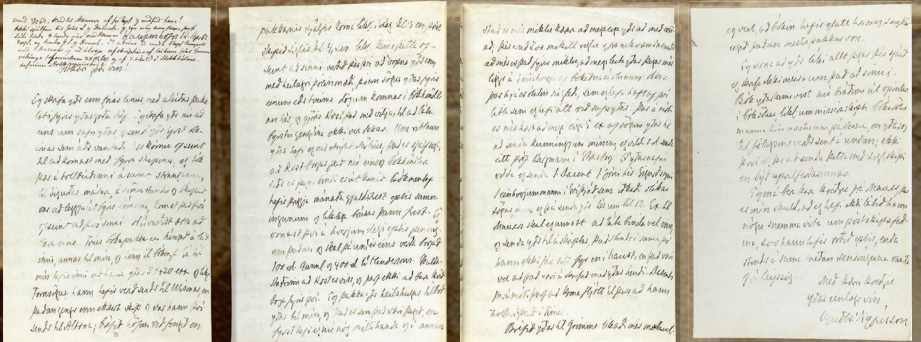
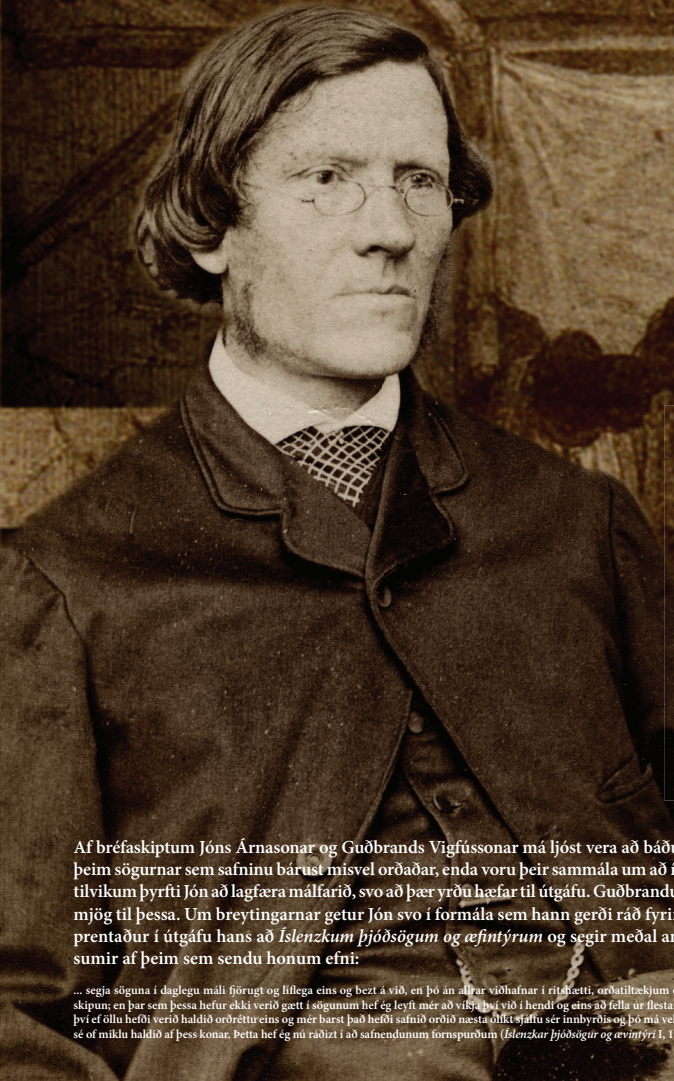
Jón var settur til mennta og lauk stúdentsprófi frá Bessastaðaskóla. Hann var bókavörður á árunum 1848–1887, fyrst á Stiftingsbókasafninu en þegar safnið fékk titilinn Landsbókasafn Íslands árið 1881 varð hann fyrsti landsbókavörður Íslands. Hann var einnig fyrsti forstöðumaður Forngripasafns Íslands, sem síðar varð Þjóðminjasafnið, þegar það var stofnað árið 1863. Lengi vel sá hann einn um bæði söfnin. Tekjurnar af þessum störfum voru ekki háar og hann var því jafnframt biskupsritari um tíma og kenndi einnig við Lærða skólann og var bókavörður þar. Kona Jóns var Katrín Þorvaldsdóttir Sívertsen úr Hrapsey, systir Kristínar konu Jóns Thoroddsen. Þau áttu einn son sem dó ungur.

Jón varð fyrir áhrifum frá Grimm-bræðrum og fór að safna þjófsögum og æfintýrum í samstarfi við Magnús Grímsson. Þeir gáfu út *Íslenzk æfintýri* árið 1852. Sú útgáfa hlaut dræmar viðtökur. Þeir tóku aftur upp þráðinn við söfnun sagna vegna hvatningar frá Konrad Maurer. Magnús dó 1860 en Jón hélt söfnuninni áfram. Á árunum 1862 til 1864 kom svo út stórvirki Jóns, *Íslenzkar þjófsögur og æfintýri* í tveimur bindum og var það prentað í Leipzig með liðsinni Maurers. Guðbrandur Vigfússon skrifaði formála og hafði umsjón með útgáfunni.

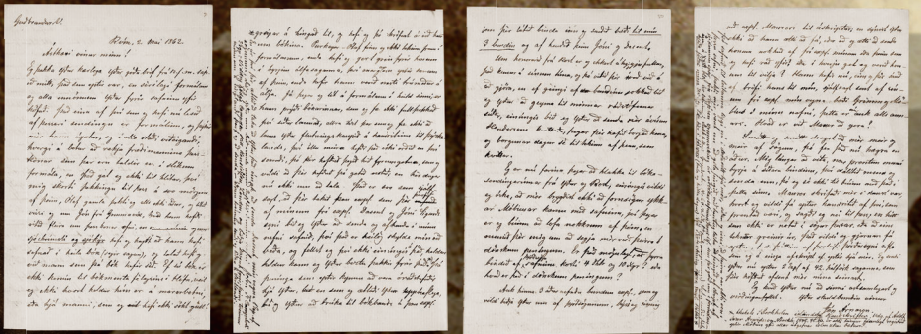

Jón Árnason. Ljósmyndasafn Íslands í Þjóðminjasafni. Mms-2217. Í bakgrunni er leiktjald Sigurðar málara í Þjóðminjasafni Íslands.

Jón Árnason og Þjóðsögurnar

Bréf frá Guðbrandi Vigfússyni til Jóns Árnasonar frá 12. apríl 1862 þar sem hann segist vona að Jón taki því ekki illa þótt hann hafi tekið sér það leyti að skrifa nýjan formála að safni hans. Stofnun Árna Magnússonar, NKS 04-3010.

Svarbréf Jóns Árnasonar til Guðbrands Vigfússonar frá 2. maí 1862. Stofnun Árna Magnússonar, Bodleian Library, MS. Icelandic d.1.

Guðbrandur Vigfússon (1827–1889) var málfræðingur og einn af fremstu norrœnfræðingum 19. aldar. Hann starfaði lengst af í Oxford á Englandi en hafði áður búið í Kaupmannahöfn. Guðbrandur var afkastamikill fræðimaður og er bæði þekktur fyrir útgáfur á forritum og íslensku-enska orðabók. Hann skrifaði formála að *Íslenskum Þjóðsögum og æfintýrum* og hafði umsjón með útgáfunni.

Myndir af Guðbrandi Vigfússyni og Jóni Árnasyni: Ljósmyndasafn Íslands í Þjóðminjasafni. Mms-10175 og Mms 10360.

Af bréfaskiptum Jóns Árnasonar og Guðbrands Vigfússonar má ljóst vera að báðum þótti þeim sögurnar sem safninu bárust misvel orðaðar, enda voru þeir sammála um að í sumum tilvikum þyrfti Jón að lagfæra málfarið, svo að þær yrðu hæfar til útgáfu. Guðbrandur hvatti mjög til þessa. Um breytingarnar getur Jón svo í formála sem hann gerði ráð fyrir að yrði prentaður í útgáfu hans að *Íslenskum Þjóðsögum og æfintýrum* og segir meðal annars að sumir af þeim sem sendu honum efni:

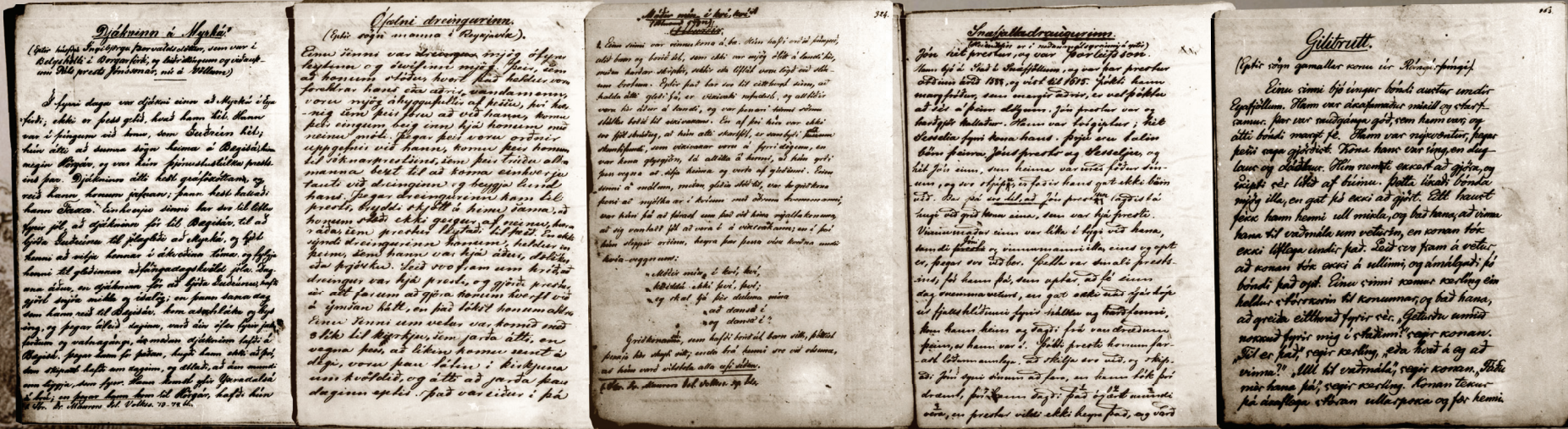
... segja söguna í daglegu máli fjúrgt og lífliga eins og best á við, en þó án allrar viðhafnar í ritbætti, orðatilteckjum og setninga-skipun; en þar sem þessa hefur ekki verið gætt í sögunum hef ég leyft mér að vísa því við í hendi og eins að fella úr flestar ættarlöur; því ef öllu hefði verið haldið orðrættu eins og mér barsi það hefði safnið orðið næsta ólíkja sálfu sér innbyrðis og þó má vel vera að enn sé of miklu haldið af þess konar. Þetta hef ég nú ráðitt í að safnendinum fornsparuðum (*Íslenskar Þjóðsögur og æfintýri* I, 1954: xxi).

Guðbrandur vissi sem var að Íslendingum gæti mislíkað sú ákvörðun útgefanda að laga sögurnar til fyrir útgáfu, og þar með hreinskilni Jóns, og tók það til ráds að semja nýjan formála að útgáfunni, þar sem hann segir:

En um sögurnar sjálfar er það að segja, að þær koma hér fram flestar að mestu óbreyttar, eins og sögumenn út um landið hafa ritat þær upp og sent þær Jóni Árnasyni, sem á þann hátt hefir verið sem ritstjóri safnans fremr en höfundur. Bera því sögurnar ýmsan blae eptir sögumönnunum út um landið, og sögurnar hjá miklu fjölbreyttari að orðfær, en annars væri, ef einn maðr hefði sagt allar eða færri í letur; enda virtist best hæfa að fara svo að, þar sem svo margir bændr kunna engu ver og opt betr en lærdör menn, að setja á pappir sögur og hvað annað (*Íslenskar Þjóðsögur og æfintýri* I, 1862: xxxi).

Formáli Jóns Árnasonar var því ekki prentaður með útgáfunni 1862-64 og greindi Guðbrandur Jóni frá því í bréfi að endurskoðuð gerð hans hefði ekki borist til Leipzig í tæka tíð og því hefði hann gripið til þess ráðs að skrifa nýjan formála að safninu sjálfur. Þar lagði hann sem sagt áherslu á að sögurnar væru prentaðar að mestu óbreyttar frá alþjóðu manna, sem eru allt aðrar áherslur en lagðar eru í formála Jóns sjálfs. Orð Guðbrands bera vott um tillitssemi við þá sem skræðu sögurnar á meðan Jón segir frá staðreyndunum, eins og þær voru.

Prentsmiðjuhandrit Þjóðsagnasafnsins

Morgunblaðið 4. nóvember 1971.

Handritafundurinn í München:

Ósegjanlegur fengur segir Þjóðskjalavörður

Þjóðsaga lætur filma og gera vinnuhandrit fyrir Íslendinga

— Það er ósegjanlegur fengur að hafa fengið þetta prentsmiðjuhandrit í höndur, sagði Bjarni Vilhjálmsson þjóðskjalavörður við stórnemenn, er hann skýrði þeim frá fundi á prentsmiðjuhandriti að Þjóðsagnasafni Jóns Arnasonar, sem komið hefur í leitirnar aður í München í Þýskalandi. Þar las Konrad Maurer prófarkir á þjóðsagnagáfunni á sínum tíma og hefur handritið því lent hjá honum, en hluti af handritinu hefur farit aftur heim til Íslands. — Nú er þetta allt komið í heitirnar, sagði Bjarni. Ákveðið hefur verið að láta gera mikrofílm af öllu handritinu, og síðan verða gerð af þessum euvökluð Xerox-ljósrit fræðimönnum til hægrar arkíva. Hefur Hafsteinn Guðmundsson, prentsmiðjuhljófari, boðat til að greiða allan kostnað við gerð þessara myndra, sem ætja að gæta orðið varanlegt og gott vinnuhandrit. Sagði Hafsteinn við blaðsmenn að leendur þjóðskjalavörður og Arni Eðvarðsson ead. mag. umu að

Jóns Arnasonar svo mikla rektarssem, að fyrirtækið Þjóðsaga hefði selt þær sögu í 17 ár og það ma. hjálpað til við að byggja verksmiðjuhljóði fyrir fyrirtækið á Seltjarnnesi. Því fyrndist honum að fólkið sem kaupir sögurmar og les eigi það skilið frá hendi þjóðsögu að þess sé minnst með því af fyrirtækið láti filma þess handrit.

Þíðrög þess að þjóðsagnahandritið fannst er sem hér segir, sly. upplýsingum Bjarna Vilhjálmssonar.

Þegar þeir Bjarni Vilhjálmsson númerandi þjóðskjalavörður og Arni Eðvarðsson ead. mag. umu að

ótgáfu hins merkja þjóðsagna- og ævintýrasafns Jóns Arnasonar, héldu þeir spurtum fyrir í München og Oxford um prentsmiðjuhandrit Jóns Arnasonar að Íslenskum þjóðsögum og ævintýrum, sem út komu í tveimur bindum í fyrsta sinni í Leipzig á árunum 1862–1864. Ekki þar þessó selt neim árunum þá, en fyrir nokkru varð þýskur fræðimaður, búsettur hér á landi, frí Claudia Davósson, þess visari, að einhver íslenskur þjóðsagnahandrit og e.t.v. þeirri heimildir varðandi söðnum og útgáfu Íslenskra þjóðsagna og ævintýra frá 19. öld sturu í Bayerische Staatsbibliothek í München. Hún gerði Íslenskum fræðimönnum viðskoti og varð það að ráði, að Bjarni Vilhjálmsson fór til München í október og óvaldið þar nokkru daga til að athuga þetta mál nánar. Komst hann að þar umu að í Bayerische Staatsbibliothek var allt prentsmiðjuhandrit Jóns Arnasonar að Íslenskum þjóðsögum og ævintýrum, nema á hluti.

Framhald á bl. 21.

Árið 1971 fundust prentsmiðjuhandrit Þjóðsagna og ævintýra frá 1862–1864 á Bayerische Staatsbibliothek í München í Þýskalandi. Konrad Maurer las prófarkirnar á sínum tíma í Þýskalandi og líkleg skýring er að þess vegna sé handritið þar varðveitt. Tekið var afrit af prentsmiðjuhandritinu á örfilmu að tilhlutan Hafsteins Guðmundssonar í Þjóðsögu og er örfilman varðveitt á Þjóðskjalasafni Íslands. Hér má sjá afrit af nokkrum síðum handritsins.

Handrit Þjóðsagnasafnsins

Þegar, sem og þessi safn af söm. þjóðsögum

1. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
2. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
3. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
4. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
5. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
6. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
7. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
8. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
9. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
10. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
11. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
12. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
13. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
14. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
15. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
16. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
17. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
18. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
19. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
20. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.

1. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
2. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
3. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
4. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
5. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
6. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
7. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
8. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
9. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
10. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
11. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
12. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
13. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
14. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
15. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
16. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
17. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
18. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
19. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
20. Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.

Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.

Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.

Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.
Þjóðsögur af Jóni Árnasoni, 1840.

Lbs 540.40.

Þjóðsögur Jóns Árnasonar hafa lifað með þjóðinni í 150 ár og hafa þær fest sig rækilega í sessi sem hluti af íslenskrí þjóðmenningu. Jón og samferðamenn hans lögðu mikla vinnu í að safna og gefa út sögurnar, enda eru þær fjölmargar að bæði stærð og gerð. Á bak við þessa vinnu liggja mörg handrit, bréf og vinnugögn Jóns og annarra. Í Landsbókasafni Íslands - Háskólabókasafni eru varðveitt handrit þjóðsagnasafns Jóns Árnasonar auk ýmissa minnismíða og draga vegna útgáfunnar.

Í bakgrunni er leiktjald Sigurðar málara í Þjóðminjasafni Íslands.

Bragi Þorgrímur Ólafsson

Búseta heimildarmanna

15
Listi
þess þar sem þessir hafa fengið að fá til aðstoðar
er forþræði, þess þessir sendi
með upplýsingum þessum eftir listar, sem hafa
fengið á listum 1862.

1. — Gunnarshöfði á Laðnum
2. — Skjöld og mannið í þessum
3. — Skjöld og mannið í þessum
4. — Björn á Þjórnarvægi, er hann sé
manninn
5. — Jón Gunnarsson á Kaldanarvægi
6. — Halldórinn sína fjalla í Laðnum
7. — mannið á dæða heitum
8. — Sína fjalla - draugum.
9. — Þessu vörðu
10. — eldriðtt landar sína Vigfúsd þess
dæða
11. — Halldórinn sína fjalla í Laðnum
12. — mannið, sem sat á eldriðtt vestra.
13. — Magnús bróðir
14. — Þórunn á Húf, vestra
15. — Sigurður frá Þorvægi
16. — Sigurður í Þjórnadal.
17. — Guðni fjalla kona
18. — húsveiting í Stadarshöfði (C) Kertvík
19. — Stækinn hundur.

17
20. þundur frá Egg og álfmann, sem gaf henni
bókun.

21. Þorri á Þóti (?) uppakinn
22. Gulsökum á Hattarstöðum?
23. Hóll - sem gróf hálfvættur á húsveitingu
á Þóti
24. Draumur frá þess Þjórnarvægi á Trölluþingum.
25. Dandi Skafi í Laðnum þessum.
26. Ánn Þórn á Þjórnarvægi
27. — Þjórnarvægi
28. — Þessu, sem áttu sína á Hattarstöðum
á Þóti (?)
29. — Þessu í Hattarstöðum.
30. — Þessu, sem áttu sína Þórnarvægi kom með
á Gullfoss
31. — Þessu mannið, er Skafi sína í Hattar
stöðum
32. — Þessu á glugga er áttu sína Þórnarvægi
33. — Þessu - Halldórinn
34. — Þessu - Þessu.
35. — Þessu þessum, sem áttu sína Gullfoss
og Þessu?
36. — Þessu Þórnarvægi á Hattarstöðum
37. — Þessu á Þjórnarvægi og Þessu Þórnarvægi.

38. Andriðinn (C) sem erk vera prestur
á Hattarstöðum

39. Halldórinn prestur þjórnarvægi
40. Magnús andriðinn
41. Arngrímur prestur í Laðnum, er hann
hefur heiminn.
42. Þessu þessum.
43. Þessu þessum, er hann þessu.
44. Þessu á Laðnum, sem hann þessu.
45. Þessu þessum þessu þessu í
Laðnum, er hann þessu í þessu.
46. Þessu, Magnús og þessu frammi.

Þessu af Magnús og Magnús þessu
þessu þessu þessu þessu þessu
á Þessu í Þessu.

Lbs 540 4to.

Í samfélagi fyrri alda gegndu þjóðsögur og sagnaskemmtun mikilvægu hlutverki og gátu sögurnar haft gildi fyrir menningu tiltekinnna svæða. Búseta heimildarmanna skiptir því miklu máli í þjóðfræðirannsóknum og sér í lagi sé horft til héraðs- og landshlutabundinna einkenna sagna og með hvaða hætti þær laga sig að umhverfinu. Ýmislegt bendir til þess að ævintýri hafi verið sögð á einu landsvæði fremur en öðru. Á sumum landsvæðum bjuggu því tiltölulega fáir sagnamenn og má spyrja hvaða ástæður gætu hugsanlega legið að baki þessum mun á virkni sagnamennsku eftir landsvæðum.

Aðalheiður Guðmundsdóttir

Brunnur skálda og listamanna

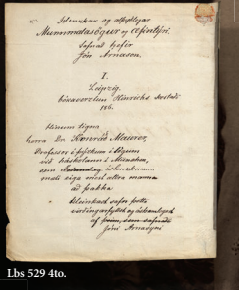
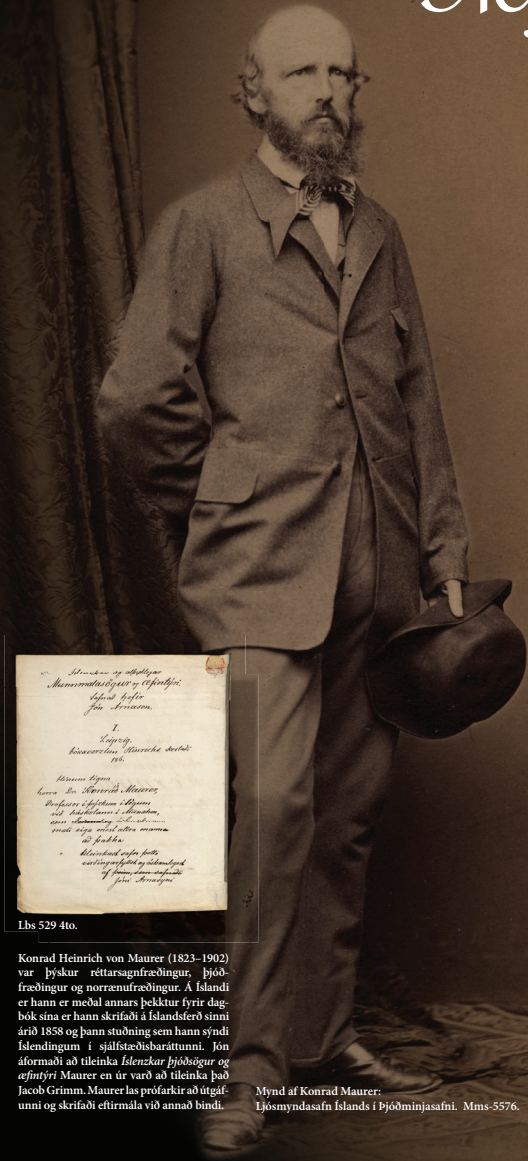

Sigurður Guðmundsson sneri heim frá Kaupmannahöfn árið 1858, og varð góður vinur og samstarfsmaður Jóns Árnasonar allt til dauðadags árið 1874. Þeir bjuggu saman í Aðalstræti (ásamt Matthíasi Jochumssyni) árið 1860, á þeim tíma sem Jón var að safna efni fyrir *Íslenskar þjóðsögur og æfintýri* (og Matthías að skrifa *Útilegumennina*), og eftir það börðust þeir saman fyrir stofnun Þjóðminjasafns á Íslandi. Það er vitað mál að Sigurður hannaði íslenska þjóðbúninginn, ásamt því sem hann stóð á bak við hugmyndir um sköpun nýs þjóðleikhúss á Íslandi. Hann hvatti leikritahöfunda til að nota m.a. þjóðsagnaefni í leikrit sín (eins og *Útilegumennina* og *Nýársnótt*), og ljóst er að hann – eins og Jón Sigurðsson, Konrad Maurer og Guðbrandur Vigfússon – skildi mikilvægi þess að Íslendingar ættu sér þjóðsagnasafn (líkt og Þjóðverjar, Norðmenn og Danir).

Terry Gunnell

Með útgáfu þjóðsagna Jóns Árnasonar 1862–64 mótuðust hugmyndir fólks á Íslandi um hið þjóðlega, með samruna hugtakanna um þjóð og alþýðu sem birtist í orðinu „þjóðsögur“. Áður höfðu Jón og Magnús Grímsson mótað hinn alþýðlega frásagnarstíl með *Íslenskum æfintýrum* 1852 – og skipað þannig alþýðlegum sögum á viðurkendan bókmenntabekk. Með þjóðsagnautgáfunni birtust í fyrsta sinn saman á bók alþýðlegar sögur víðs vegar að af landinu og útgáfan skapaði þannig heildarsýn á landsmenn sem féll að hugmyndum um íslenska þjóð. Í tengslum við útgáfuna urðu til ýmsir þjóðlegir síðir á borð við álfabrennur og þorrablót, og grundvallarleikrit landsmanna, *Útilegumenn* Matthíasar og *Nýársnótt* Indriða eru skrifuð upp úr sögunum. Æ síðan hafa þjóðsögurnar verið sá brunnur sem skáld og listamenn sækja í þegar leitað er að „hinu íslenska“ við hvers konar nýsköpun. Þetta nær jafnvel inn í landkynningu gagnvart erlendum ferðamönnum. Þeim eru sagðar þjóðsögur eins og þær séu dæmi um hið séríslenska – þegar sannleikurinn er sá að þjóðsögur eru mjög alþýðlegar. Hinn íslenski hugtakasamláttur á þjóð og alþýðu hefur því villt fyrir fólki á Íslandi og skapað hugmyndir um þjóðlega sérstöðu í 150 ár sem óveruleg innistæða er fyrir.

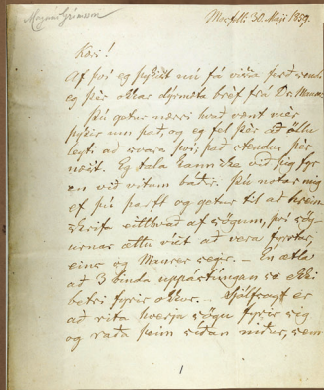
Mjallhvít og Vilfríður Völufegri

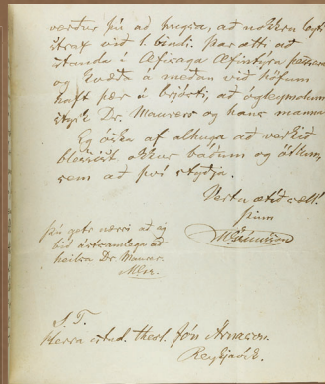
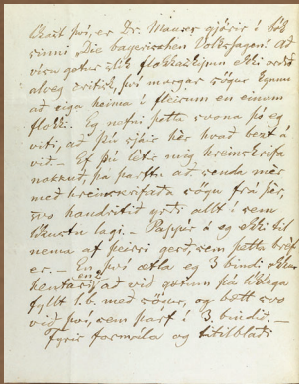
Lbs 529 4to.

Konrad Heinrich von Maurer (1823-1902) var þýskur réttarsagnfræðingur, þjóðfræðingur og norrœnfræðingur. Á Íslandi er hann ef meðal annars þekktur fyrir dagbók sína er hann skrifaði á Íslandsferð sínu árið 1858 og þann staðning sem hann stíndi Íslandningum í sjálfstjórnarskiptunum. Íón söfnun að tileinka *Íslenskar þjóðsögur og æfintýri* Maurer er úr varð að tileinka það Jacob Grimm. Maurer las prófarkir að útgáfunni og skrifaði eftirmála við annað bindi.

Mynd af Konrad Maurer. Ljósmyndasafn Íslands í Þjóðminjasafni. Mms-5576.

Bref frá Magnúsi Grímssyni til Jóns Árnasonar 30. 5. 1859. Magnús segir hér flokkun efnis í þjóðsagnasafninu umdeilanlega. Stofnun Árna Magnússonar, NKS04-3010.

Þjóðsagnasafn Jóns Árnasonar hefur íðulega verið álitid upphafspunktur fyrir þjóðsagnasöfnun á Íslandi en jafnframt viðmið fyrir þjóðsagnasöfnun almennit. Við söfnun og flokkun þjóðsagna leitaði Jón í smiðju erlendra frumkvöðla. Hin hefðbundna flokkun íslenskra þjóðsagna byggist á flokkunarkerfi Konrads Maurers er hann gaf út fyrsta yfirlitssafn íslenskra þjóðsagna árið 1860. Sú flokkun byggist ekki síst á því hvaða verur eða fyrirbæri koma fyrir sjónir manna í hverri sögu. Flokkunin í safni Jóns Árnasonar var ekki sjálfsgæður hlutur þó að henni hafi í stórum dráttum verið fylgt til þessa því eitt grundvallareinkenna sagnanna er að þær eru ekki í eðli sínu skýrt afmarkaðar. Hinir miklu frumkvöðlar í þjóðsagnasöfnun, Grimm-bræður, skiptu efni sem varðveist hefur í munnlegrri geymd í þrjá meginflokk sem má skilgreina á þann hátt, að þjóðsaga sé sögd til dægurstýttingar og hafin yfir stund og stað, sögn eigi hins vegar rætur í hversdagslegum veruleika en goðsaga hafi yfir sér helgiblað og fjalli oft um guði eða hálfguði. Skilin milli þjóðsögu og sagnar eru þó óljós og skarast efni þessara flokka að verulegu leyti í safnitum þessa efnis hér á landi. Annað vandamál tengist hugtakinu ævintýri. Nafnið á safni Jóns Árnasonar, *Íslenskar þjóðsögur og æfintýri*, sýnir þetta vel því þessu tvennu er haldið aðgreindu í titlinum en í safninu sjálfu eru ævintýrin talin einn flokkur þjóðsagna.

Sverrir Jakobsson

Fullvist er að Jóni Árnasyni þótti vænna um ævintýrið af Vilfríði Völufegri en nokkra aðra sögu í safni sínu, enda lagði hann sig mjög fram við að ná í eins margar og góðar gerðir af sögunni og unnt var. Sú skýring hefur verið sett fram að þetta stafi af vinsældum Grimmævintýrisins *Schneewittchen*, sem vinur og samstarfsmaður Jóns, Magnús Grímsson, býddi á íslensku undir titlinum *Mjallhvít*. Þetta má eflaust til sanns vegar færa, en margt fleira kemur og til alita, t.a.m. sérstakur áhugi Konrads Maurers einmitt á þessu ævintýri, en hann var frumkvöðull íslenskrar þjóðsagnasöfnunar og ævintýra. Guðbrandur Vigfússon, sem studdi og aðstoðaði Jón á margan hátt, benti einnig á ýmislegt í sambandi við ævintýrið sem leiddi til þess að Jón áleit það sérstaklega fornt og miklævægt. Síðast en ekki síst var sagan af Vilfríði Jóni einkar hjartfólgin vegna þess að hún var sögd honum sjálfum í barnæsku.

Bo Almqvist

Magnús Grímsson (1825-1860) safnaði íslenskum þjóðsögum ásamt Jóni Árnasyni og gafu þeir út ritid *Íslensk æfintýri* árið 1852. Sama ár kom út íslensk þýðing Magnúsar á ævintýrinu um Mjallhviti, bókin *Mjallhvít. Æfintýri handa börnum*. Mynd af Magnúsi Grímssyni eftir Sigurði Guðmundsson málara: Ljósmyndasafn Íslands í Þjóðminjasafni. Mms-5576.

Þeir hófu hana á hopt, leitnaði á henni að eðri, leytu af henni mittsilanull, þvektu hana alla vega, gróddu hana kosnara og reynda alla, sem þeim datt í líng, en þó var allur sennur til einkis. Mjallhvít tóknaði ekki við; því hún var dóm. Þá légtu dvergarnir hana til, settu allir eigi niður hana lífina og grætu yfir því í samhyttu þrjú daga. Þá stöðva þeir að jarla Mjallhvít. Eftir hana létu svo vel sita, og láfu eina tapu sjá svo lífa, að það var ekkí annað, jafnlegt, en á hana vort. Þá er dvergarnir að leggja hana Mjallhvít, svoa fella og fallga, niður í hús.

Ritstjóri fremur en safnari?

Til minnis

Sigurður Gudmundsson málaði
 þessi heft þessar sögur, sem
 þú greinir:

1. Saga af Hólka. (Hringur D. aðaldr.)
2. — — — Þráttur. (Hringur D.)
3. — — — Þráttur. (Hringur D.)
4. — — — Þráttur. (Hringur D.)
5. — — — Þráttur. (Hringur D.)
6. — — — Þráttur. (Hringur D.)
7. — — — Þráttur. (Hringur D.)
8. — — — Þráttur. (Hringur D.)
9. — — — Þráttur. (Hringur D.)
10. — — — Þráttur. (Hringur D.)

15. — — — Þráttur. (Hringur D.)

1. Saga af Þráttur. (Hringur D.)

2. — — — Þráttur. (Hringur D.)

3. — — — Þráttur. (Hringur D.)

4. — — — Þráttur. (Hringur D.)

5. — — — Þráttur. (Hringur D.)

6. — — — Þráttur. (Hringur D.)

7. — — — Þráttur. (Hringur D.)

8. — — — Þráttur. (Hringur D.)

9. — — — Þráttur. (Hringur D.)

10. — — — Þráttur. (Hringur D.)

Ragnvaldur Gudmundsson
 nafni:

1. Saga af Hólka. (Hringur D.)
2. — — — Þráttur. (Hringur D.)
3. — — — Þráttur. (Hringur D.)
4. — — — Þráttur. (Hringur D.)
5. — — — Þráttur. (Hringur D.)
6. — — — Þráttur. (Hringur D.)
7. — — — Þráttur. (Hringur D.)
8. — — — Þráttur. (Hringur D.)
9. — — — Þráttur. (Hringur D.)
10. — — — Þráttur. (Hringur D.)
11. — — — Þráttur. (Hringur D.)
12. — — — Þráttur. (Hringur D.)
13. — — — Þráttur. (Hringur D.)
14. — — — Þráttur. (Hringur D.)
15. — — — Þráttur. (Hringur D.)
16. — — — Þráttur. (Hringur D.)
17. — — — Þráttur. (Hringur D.)
18. — — — Þráttur. (Hringur D.)
19. — — — Þráttur. (Hringur D.)
20. — — — Þráttur. (Hringur D.)
21. — — — Þráttur. (Hringur D.)

Nafnandið um Ragnvaldur 80 7

þar sem og heft ekki til greina í sögu söfnarinnar
 eftir þessum sögum væri, heldi og setti:
 (Hringur D.) þar sögur en allar upphaflega
 skrifað af sínu forstírni þess söfnarinnar í Hólka
 í Hólka þingi og leikna, eftir Ragnvaldur 1889.
 Hólka söfnarinnar samna ári 1889.
 Hólka söfnarinnar þar sögur en skrifað eftir
 af þessum Ragnvaldur þess söfnarinnar í Hólka
 í Hólka þingi.

(Hringur D.) þar sögur en skrifað af
 (Hringur D.) samna þessum þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

(Hringur D.) þar sögur en leikna eftir
 Hólka þess söfnarinnar, samna þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar, en skrifað af þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar og þess söfnarinnar samna
 í Hólka þess söfnarinnar.

(Hólka þess söfnarinnar) þar sögur þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

(Hólka þess söfnarinnar) þar sögur þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

(Hólka þess söfnarinnar) þar sögur þess söfnarinnar
 þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

Það er sem veldur or hefti þess söfnarinnar
 samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

Þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

Þess söfnarinnar samna þess söfnarinnar, en eng
 söfnarinnar þess söfnarinnar. En samna eru söfnarinnar
 söfnarinnar í Hólka þess söfnarinnar í Hólka
 þess söfnarinnar.

Ragnvaldur Gudmundsson
 nafni:

1. Saga af Hólka. (Hringur D.)
2. — — — Þráttur. (Hringur D.)
3. — — — Þráttur. (Hringur D.)
4. — — — Þráttur. (Hringur D.)
5. — — — Þráttur. (Hringur D.)
6. — — — Þráttur. (Hringur D.)
7. — — — Þráttur. (Hringur D.)
8. — — — Þráttur. (Hringur D.)
9. — — — Þráttur. (Hringur D.)
10. — — — Þráttur. (Hringur D.)
11. — — — Þráttur. (Hringur D.)
12. — — — Þráttur. (Hringur D.)
13. — — — Þráttur. (Hringur D.)
14. — — — Þráttur. (Hringur D.)
15. — — — Þráttur. (Hringur D.)
16. — — — Þráttur. (Hringur D.)
17. — — — Þráttur. (Hringur D.)
18. — — — Þráttur. (Hringur D.)
19. — — — Þráttur. (Hringur D.)
20. — — — Þráttur. (Hringur D.)
21. — — — Þráttur. (Hringur D.)

Hólka

1. Saga af Hólka. (Hringur D.)

2. — — — Þráttur. (Hringur D.)

3. — — — Þráttur. (Hringur D.)

4. — — — Þráttur. (Hringur D.)

5. — — — Þráttur. (Hringur D.)

6. — — — Þráttur. (Hringur D.)

7. — — — Þráttur. (Hringur D.)

8. — — — Þráttur. (Hringur D.)

9. — — — Þráttur. (Hringur D.)

10. — — — Þráttur. (Hringur D.)

11. — — — Þráttur. (Hringur D.)

12. — — — Þráttur. (Hringur D.)

13. — — — Þráttur. (Hringur D.)

14. — — — Þráttur. (Hringur D.)

15. — — — Þráttur. (Hringur D.)

16. — — — Þráttur. (Hringur D.)

17. — — — Þráttur. (Hringur D.)

18. — — — Þráttur. (Hringur D.)

19. — — — Þráttur. (Hringur D.)

20. — — — Þráttur. (Hringur D.)

21. — — — Þráttur. (Hringur D.)

Lbs 540.10.

Þó að Jón Árnason sé oftast nefndur þjóðsagnasafnari er alkunnugt að hann safnaði sjálfur ekki miklu efni af vörum fólks. Langstærsti hluti þjóðsagnasafns Jóns eru sögur sem hann fékk úr handritum annarra, en hann skrifaði vinum sínum og fræðimönnum víðs vegar um landið og lét fylgja með yfirlit yfir það sem hann vildi helst að þeir söfnuðu eða létu safna. Þannig má segja að Jón hafi mun frekar verið í hlutverki ritstjóra en eiginlegs þjóðsagnasafnara.